
ПЕДАГОГІКА

УДК 378.016:801.81:004

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/78-2-34>

Наталія ЛАПУШКІНА,
orcid.org/0000-0001-9591-083X

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри української мови та літератури

Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет»

(Дніпро, Україна) lapushkina8181@ukr.net

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ШІ У ВИКЛАДАННІ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН (НА ПРИКЛАДІ ФОЛЬКЛОРУ)

У статті представлено погляд на використання цифрових технологій з урахуванням специфіки викладання в педагогічному вищій дисципліні, пов'язаних із творчістю. Основна увага приділяється можливостям цифрових інструментів у популяризації фольклорного матеріалу та підвищенні мотивації здобувачів освіти. Створення сучасного навчального середовища ґрунтується на фахових знаннях, гнучкості методик до змін та підтримці усвідомленого прагнення до самонавчання. Вибудовуючи концепцію методики викладання такої дисципліни, як «Фольклор», викладач має враховувати початковий рівень літературознавчої підготовки здобувачів і важливість глибокого розуміння основ фольклористики. Адаптувати складний теоретичний матеріал до рівня сприйняття першокурсників і полегшити процес пошуку пропонується за допомогою сучасних технологій.

Серед ключових цифрових технологій, які можуть зробити викладання фольклору більш цікавим і ґрунтовним, виділяються нейромережі, цифрове картографування, 3D-моделювання, віртуальна реальність, аудіальні засоби та мультимедійні платформи. Наприклад, програми для 3D-моделювання (Blender, SketchUp і Tinkercad) дозволяють студентам створювати інтерактивні моделі історичних об'єктів або культурних артефактів. Використання віртуальної і доповненої реальності допомагає занурити студентів у культурний контекст, надаючи їм можливість «відвідувати» історичні місця або спостерігати за фольклорними традиціями в імерсивному середовищі. Дисципліна «Фольклор» безпосередньо пов'язана з роботою над текстами, тому чат-боти ChatGPT та Gemini Bard, розроблені на основі штучного інтелекту, допоможуть в аналізі фольклорних текстів і порівнянні зразків, розпізнаванні мовлення (перетворення звукових записів на текст), пошуку відповідностей, глибшого розуміння історичного та культурного контексту.

Завдяки цим технологіям викладання фольклору стає більш інтерактивним, динамічним і привабливим для студентів.

Ключові слова: сучасні технології, інноваційні методи навчання, штучний інтелект, фольклор.

Nataliia LAPUSHKINA,

orcid.org/0000-0001-9591-083X

Candidate of Philological Sciences,

Associate Professor at the Department of Ukrainian Language and Literature

Donbass State Pedagogical University

(Dnipro, Ukraine) lapushkina8181@ukr.net

USE OF MODERN TECHNOLOGIES AND AI IN TEACHING HUMANITIES (ON THE EXAMPLE OF FOLKLORE)

The article presents an overview of the use of digital technologies, taking into account the specificities of teaching creativity-related disciplines in a pedagogical university. The focus is on the potential of digital tools in promoting folklore materials and enhancing students' motivation. The creation of a modern learning environment is based on professional knowledge, flexibility in methodologies to adapt to changes, and fostering a conscious desire for self-learning. When developing the teaching methodology for a discipline such as «Folklore», the instructor must take into account the students' initial level of literary preparation and the importance of a deep understanding of folkloristics fundamentals. Adapting complex theoretical material to the comprehension level of first-year students and facilitating the research process is proposed through the use of modern technologies.

Among the key digital technologies that can make teaching folklore more engaging and comprehensive are neural networks, digital mapping, virtual reality, 3D modeling, auditory tools and multimedia platforms. For example, 3D modeling programs such as Blender, SketchUp, and Tinkercad allow students to create interactive models of historical

objects or cultural artifacts. The use of virtual reality and augmented reality helps immerse students in cultural contexts, giving them the opportunity to «visit» historical sites or observe folklore traditions in an immersive environment. The «Folklore» course is closely tied to text analysis, so AI-powered chatbots like ChatGPT and Gemini Bard can assist in analyzing folklore texts and comparing samples, recognizing speech (converting audio recordings into text), finding patterns, and gaining a deeper understanding of the historical and cultural context.

Thanks to these technologies, teaching folklore becomes more interactive, dynamic, and attractive to students.

Key words: modern technologies, innovative teaching methods, artificial intelligence, folklore.

Постановка проблеми. Впровадження інноваційних підходів у навчальний процес педагогічних вишів забезпечує не лише підвищення інтересу здобувачів до дисципліни, а й працює на створення професійної компетенції. Адже майбутні педагоги будуть використовувати набуті вміння у своїй професійній діяльності. Щодо формування цифрової компетентності доречно зазначено в статті О. Браславської та Л. Озерової: «постає потреба формування здатності здобувачів до систематичного застосування інформаційних технологій, адже наявність у них цифрової компетентності дозволяє бути успішним у професійній діяльності, яка здійснюється в інформаційному просторі, проводити пошук, усвідомлено використовувати інформацію, оперативно ухвалювати рішення, формувати важливі життєві компетентності» (Браславська, 2022: 127).

Правильне використання технологій у методиці розширює людські можливості у викладанні, навчанні та дослідженні. Сучасна освіта має відповідати потребам і реаліям сьогодення, спираючись на досвід минулого. Так, досліджуючи вплив ШІ на педагогічну сферу, група зарубіжних науковців зазначає: «Штучний інтелект може допомогти подолати розрив між традиційними методами викладання гуманітарних дисциплін та сучасними освітніми технологіями, пропонуючи нові способи інтерпретації та аналізу людської культури» (Celik, 2022: 619).

Аналіз досліджень. Загальні питання впливу інтерактивних технологій та штучного інтелекту на викладання у своїх статтях зачіпають, як зарубіжні (Stefan A. D. Popenici, Sharon Kerr, Ismail Celik, Muhterem Dindar, Hanni Muukkonen, Sanna Järvelä), так і вітчизняні дослідники (О. Браславська, С. Гарна, Н. Дика, О. Кабацька, В. Ковальчук, Л. Митнік, Я. Тарабанова, М. Садовий, О. Шамшин, В. Щербатюк). Аналіз досліджень з питань модернізації викладання гуманітарних дисциплін дає можливість стверджувати, що «сучасна літературна освіта вимагає впровадження інтерактивних методик, зокрема через використання цифрових ресурсів і технологій, які сприяють розвитку критичного мислення, розширюють уяву студентів та активізують їх участь у навчальному процесі» (Федорцова, 2023: 155). До

проблем вдосконалення методів викладання безпосередньо фольклору зверталися дослідники: О. Вернигора, М. Вовк, Є. Драновська, О. Семенов, І. Терешко. Проте стрімкі зміни у методичних підходах до підготовки майбутніх педагогів вимагають постійного відстеження тих процесів (як от впровадження ШІ), які впливають на якість і змістовність освітніх курсів у ВНЗ.

Метою представленої статті є дослідження можливостей сучасних цифрових технологій під час викладання дисципліни «Фольклор» у педагогічному виші, визначення ролі сучасних технологій на формування концепцій методики викладання гуманітарних дисциплін.

Виклад основного матеріалу. Викладання гуманітарних дисциплін значною мірою обумовлено потребою враховувати творчий аспект. Тому використання інтерактивних медіа, комп'ютерних програм та штучного інтелекту не повинні нівелювати творчі процеси. Проте при вмілому використанні цифрових інструментів викладачі можуть значно розширити свої можливості в дослідженні різноаспектних категорій, пришвидшити процес пошуку, підвищити якість навчально-методичного забезпечення, урізноманітнити наочний матеріал та методи викладання.

Оцінивши загальні тенденції вивчення і викладання фольклору на сучасному етапі, дослідниця М. Вовк дійшла висновку, що «науковці аналізують фольклор у контексті культурної антропології, комунікативних практик, що пов'язано з проблемами символу, естетики фольклорного слова, мовної картини світу, екологічної етики, гендерних проблем» (Вовк, 2016: 63). Це вимагає ґрунтовної підготовки майбутнього вчителя для «ретрансляції досвіду різних галузей знань у майбутній педагогічній діяльності» (Вовк, 2016: 63).

Опановуючи цю навчальну дисципліну, здобувачі перших курсів стикаються з труднощами розуміння теоретичних основ фольклористики, не маючи ще належної базової літературознавчої підготовки, досвіду роботи з науковою літературою й аналізом текстів. Сучасні цифрові технології, нейромережі спроможні модернізувати процес навчання, полегшити пошук необхідної інформації, зробити більш доступними довідникові матеріали та урізноманітнити джерела. Здобувачі

можуть почуватися більш впевнено на практичних заняттях, маючи можливість швидко знаходити відповідь на складні запитання. Крім того, спроможність до візуалізації та анімалізації допомагає підвищити інтерес до предмету та зробити процес навчання більш творчим.

Значної ефективності у викладанні фольклору додасть таке застосування сучасних технологій, як використання *онлайн архівів та баз даних* для доступу до оригінальних текстів, аудіозаписів та відео (Фольклорні цифрові архіви бібліотек, проєкт MUSE, JSTOR). Кожен користувач Google може розробляти власні цифрові колекції на Google Диску, надаючи доступ іншим користувачам. Це важливо для створення загальної бази фольклорних матеріалів кожного регіону, що забезпечить більш повне уявлення про варіанти фольклорних текстів.

Затребуваним у молодіжному середовищі стає використання *подкастів* (<https://podcasts.nv.ua/episode/12880.html>). Цей інструмент набув популярності в час, коли активно створювалися допоміжні матеріали для підготовки до ЗНО з літератури. Сьогодні через таке аудіальне сприйняття можна унаочнити матеріал лекції чи систематизувати знання з певної теми.

Перехід вищої освіти на онлайнформат покликав активну розробку мережі *віртуальних екскурсій* музеями. Матеріали для викладання дисципліни «Фольклор» можна знайти в історичних та літературних музеях, у музеях народного побуту й у спеціалізованих закладах. Наприклад, інтерактивна екскурсія до музею фольклору Гната Танцюри (<https://travels.in.ua/uk-UA/object/5055/muzeu-folkloru-hnata-tantsyury>).

Ще одним інструментом, який дозволяє візуалізувати географічне розповсюдження фольклорних елементів, є *цифрове картографування* фольклору. Це можна зробити на таких платформах, як Google Maps, ArcGIS, StoryMapJS, Mapbox. За допомогою спеціальних картографічних інструментів на карті робляться позначки, до них додаються інтерактивні шари з мультимедійними елементами (фото, відео, аудіо). Це дасть можливість викладачу не лише унаочнювати свою розповідь прикладами фольклору, а й вчити здобувачів використовувати спеціальні програми та додатки, де є можливість не лише прослухати, а й розмістити власнезібрані фольклорні матеріали. Прикладом такої інтерактивної карти може бути сторінка «Народні пісні України» (<https://folk-ukraine.com/>), засновницею якої є фольклористка Марічка Марчик. Уміння створювати такі інтерактивні сторінки в навчальному форматі (*інтерактивні*

фольклорні збірки, плакати та карти) можуть значно урізноманітнити захист фольклорно-діалектологічної практики. Поєднання в єдиному просторі оригінального тексту, графічних зображень, аудіо, фото й відео дає можливість створити ефект присутності, що важливо для збереження духу давнини, передавання атмосфери, притаманній тому чи тому обряду, фольклорному дійству. Цікавою спробою розширення за рахунок технологій можливостей у зборі й збереженні діалектологічного матеріалу є Інтерактивна карта діалектів України (<https://dialectmap.org/>), створена на базі Ужгородського національного університету та Інтерактивна карта світу, де можна не лише послухати голоси різних ареалів, а й зробити свій запис для певного регіону (<https://localingual.com>).

Більш складним у виконанні, але цікавим у реалізації є *цифрове моделювання та реконструкція*. Студенти можуть використовувати програми для 3D моделювання, такі як Blender, SketchUp, Tinkercad, щоб створити анімовані моделі фольклорних обрядів (наприклад, анімоване весілля, обряд водіння Кози), реконструювати втрачені традиції та обряди. Тобто відтворення сцен в 3D за описом обряду, знайденого в архівах чи етнографічних записах. Це дає уявлення глядачу про те, який вигляд мав обряд чи ритуал у реальності. Наприклад, етнографічні проєкти «Нація», «Відкрита скриня» (<https://www.youtube.com/watch?v=0gdZ20UIAzY>). Оживити персонажів за старими фотографіями можна за допомогою неймереж Deep Nostalgia, LeiaPix. За текстовим запитом у неймережах Pika, Runway ML Gen-2 нескладно згенерувати відео. Так можна оживити, анімувати народні казки, пісні й легенди, згенерувати для тексту народної пісні втрачену мелодію.

Безумовно, у процесі читання курсу викладач також може звертатися до універсальних цифрових технологій, які допоможуть унаочнити та урізноманітнити навчальння на різних його етапах. Створення *квест-ігор, інтерактивних вікторин та змагань Kahoot, Quizlet, Mentimeter* можна швидко перевірити рівень розуміння теми чи відкрити здобувачам можливість заглибитись у вивчення теми.

Дослідницька діяльність фольклорного спрямування також може бути підтримана програмами та *віртуальними додатками*. Наприклад, програмне забезпечення NVivo за запитом дослідника упорядкує дані та перетворить мовлення в текст за допомогою детального посібника з транскрипції. Текстовий аналіз за використання Voyant Tools може полегшити механічний пошук, наприклад, повторювальних мотивів чи художніх засобів,

визначити ключові слова, створити списки частотності слів. До того ж цей додаток може візуалізувати отримані статистичні дані (як хмару слів), але робити з цього висновки має вже дослідник.

Особливої уваги потребує впровадження у педагогічну діяльність методів, які набули популярності з появою *штучного інтелекту*. Чат-боти ChatGPT та Gemini Bard – доступні кожному помічники, які відкривають нові можливості для викладачів і здобувачів освіти, полегшують і пришвидшують процес пошуку інформації. «Інтеграція штучного інтелекту в освіту має потенціал революціонізувати викладання гуманітарних дисциплін, пропонуючи персоналізований навчальний досвід, автоматизацію рутинних завдань та надаючи розширені інструменти для текстового аналізу» (Celik, 2022: 620) – вважають науковці. Викладаючи літературні дисципліни, доцільно демонструвати студентам можливості ШІ у виявленні закономірностей під час інтерпретації складних текстів, пошуку зразків художніх засобів чи літературних одиниць у великих за обсягом творах (наприклад, пошук прихованих символів чи сталих епітетів). Штучний інтелект може сприяти формуванню глибшого уявлення про історичний і культурний контексти. Безпосередньо на заняттях з фольклору ШІ допоможе під час порівняння варіантів фольклорного тексту, розпізнавання мовлення (перетворення звукових записів на текст), виявлення у художніх текстах типових фольклорних мотивів.

Штучний інтелект може сприяти насиченості та ефективності практичних занять та спільних навчальних проєктів, коли необхідний швидкий пошук правильних відповідей для засвоєння навчального матеріалу (наприклад, теоретичне визначення жанрів фольклору, дослідження різниці між схожими поняттями (народне оповідання, переказ, легенда, бувальщина). «Технології ШІ можуть покращити співпрацю, надаючи інструменти для спілкування, координації та обміну знаннями. Цей підхід сприяє інклюзивності, дозволяючи студентам вносити свої унікальні погляди та навички в групові проєкти» (Popenici, 2017). Підтримка інклюзивності здійснюється за рахунок можливостей адаптації завдань до рівня знань і потреб здобувачів. Тому це допоможе більш слабким студентам і здобувачам з особливими потребами почуватися впевненіше, а здібним виявити креативність та поглибити усвідомлення предмету.

Також ШІ допоможе викладачу швидше підготуватися до занять, урізноманітвивши їх ціка-

вими завданнями (наприклад, розіграти інтерв'ю з фольклористами, порівняти оригінальні та згенеровані мелодії до текстів), підібрати ідеї для проєктів в групах, створити завдання за обраною темою для Kahoot, дібрати допоміжну літературу за темою, візуалізувати складні поняття, розробити пам'ятки, інструкції, порівняльні таблиці тощо. Залежно від запиту чат-бот запропонує різні види творчого контенту; зробить на основі лекції чи параграфу підручника короткий конспект; створить тест для перевірки знань за змістом лекції. Це може стати значною допомогою викладачу, який багато часу витрачає на опрацювання об'ємного матеріалу для лекцій і вироблення на їх основі завдань для тестового контролю.

Безумовно створення нових можливостей для осучаснення викладання гуманітарних дисциплін дозволяє ШІ стрімко входити в навчальний процес закладів вищої освіти. Проте існує низка негативних аспектів щодо використання цієї цифрової технології. Передусім це дотримання академічної доброчесності у використанні віднайдених ШІ матеріалів і перевірка важливої інформації на правдивість. Це особливо актуально у виконанні дослідницьких завдань, написанні курсових та кваліфікаційних робіт. Здобувачі мають навчитися правильно формулювати завдання для чату GPT і перекладати на електронного помічника механічну роботу пошуку, а не сліпо копіювати інформацію. Опрацювання представленого матеріалу, його переосмислення та виведення на цій основі висновків має залишатися за студентом. На сьогодні наявно вже достатньо програм для перевірки участі штучного інтелекту в написанні дослідницьких робіт. Проте вони не дають стовідсоткового результату й не завжди є доступними на рівні поточного контролю за виконанням робіт. Тому важливим є усвідомлене використання ШІ викладачами і здобувачами.

Висновки. Тож, штучний інтелект розглядаємо як інструмент, який допомагає створити ефективне й доступне середовище навчання, проте не може замінити викладача. Він виконує роль помічника педагога, упорядковуючи інформацію та надаючи швидкі відповіді на широкий набір передбачуваних запитань. Сучасні цифрові технології розширюють методичні можливості викладача, унаочнюють та урізноманітнюють заняття, сприяють більш глибокому розумінню предмета, враховуючи контекстуальний та міжкультурний аспекти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Браславська О. Формування цифрової компетентності майбутніх педагогів у закладах вищої освіти. *Проблеми підготовки сучасного вчителя : зб. наук. пр.* 2022. № 1 (25). С. 126–135.
2. Вовк М. Навчально-методичний ресурс фольклористичної підготовки майбутніх філологів: сучасний контекст. *Пед. альманах: зб. наук. пр.* 2016. Вип. 30. С. 63–69.
3. Celik I., Dindar M., Muukkonen H. et al. The Promises and Challenges of Artificial Intelligence for Teachers: Systematic Review of Research. *TechTrends*, 2022. № 66, С. 616–630. URL: <https://doi.org/10.1007/s11528-022-00715-y>
4. Popenici S. A. D., Kerr Sh. Exploring the impact of artificial intelligence on teaching and learning in higher education. *RPTEL*. 2017. № 12:22. <https://doi.org/10.1186/s41039-017-0062-8>
5. Федорцова О.І. Проблеми становлення особистісно-професійної компетентності майбутніх учителів у фаховому процесі підготовки. *Нові технології навчання.* 2023. № 97. С. 152–157.

REFERENCES

1. Braslavska O. (2022) Formuvannya tsyfrovoyi kompetentnosti maibutnikh pedahohiv u zakladakh vyshchoyi osvity. [Formation of digital competence of future teachers in higher education institutions]. *Problemy pidhotovky suchasnoho vchytelia: zb. nauk. pr. – Problems of preparing the modern teacher: coll. of science papers*, 1 (25). 126-135. [in Ukrainian].
2. Vovk M. (2016) Navchalno-metodychnyi resurs folklorystychnoyi pidhotovky maibutnikh filolohiv: suchasnyi kontekst. [Educational and methodological resource for folklore training of future philologists: modern context]. *Ped. almanakh: zb. nauk. pr. – Pedagogical almanac: coll. of science papers*, 30. 63-69. [in Ukrainian].
3. Celik I., Dindar M., Muukkonen H. et al. (2022) The Promises and Challenges of Artificial Intelligence for Teachers: Systematic Review of Research. *TechTrends*, 66. 616-630.
4. Popenici S. A. D., Kerr Sh. (2017) Exploring the impact of artificial intelligence on teaching and learning in higher education. *RPTEL*, 12:22.
5. Fedortsova O. I. (2023) Problemy stanovlennia osobystisno-profesiyanoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv u fakhovomu protsesi pidhotovky. [Problems of the formation of personal-professional competence of future teachers in the process of professional training]. *Novi tekhnolohiyi navchannia – New learning technologies*, 97. 152-157. [in Ukrainian].